

KOMENTÁŘE WOLTERS KLUWER

Pavel Vetešník / Eva Stránská
Jaroslav Šejvl

Zákon o pohřebnictví

Zákon
o válečných hrobech

Komentář

KOMENTÁŘE WOLTERS KLUWER

Zákon o pohřebnictví
Zákon o válečných hrobech

Komentář

Pavel Vetešník / Eva Stránská
Jaroslav Šejvl

Zákon o pohřebnictví

Zákon
o válečných hrobech

Komentář

Vzor citace: VETEŠNÍK, P., STRÁNSKÁ, E., ŠEJVL, J. *Zákon o pohřebnictví. Zákon o válečných hrobech. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. 216 s.

Autoři jednotlivých částí:

JUDr. Bc. Pavel Vetešník: § 1–37 zák. o pohřebnictví, § 1–9 zák. o válečných hrobech

Mgr. Eva Stránská: § 1–25 zák. o pohřebnictví

Mgr. Jaroslav Šejvl: § 1–25 zák. o pohřebnictví, § 1–3 zák. o válečných hrobech

Právní stav publikace je ke dni 31. 8. 2014

Lektorovali: JUDr. Petr Rambousek (zákon o pohřebnictví)

Ing. Imrich Vetrák (zákon o válečných hrobech)

© JUDr. Bc. Pavel Vetešník, Mgr. Eva Stránská, Mgr. Jaroslav Šejvl, 2015

ISBN 978-80-7478-680-8 (váz.)

ISBN 978-80-7478-681-5 (e-pub)

OBSAH

Poděkování	VIII
Seznam použitých zkratk	IX
Seznam předpisů citovaných v komentáři	XI
Předmluva	XVI
Předmluva autorů	XIX
Úvod ke komentáři zákona o pohřebnictví	XXI

ZÁKON č. 256/2001 Sb., O POHŘEBNICTVÍ A O ZMĚNĚ NĚKTERÝCH ZÁKONŮ 1

§ 1–32	ČÁST PRVNÍ Pohřebnictví	1
§ 1–5	HLAVA I OBEČNÁ USTANOVENÍ	1
§ 1	Předmět úpravy	1
§ 2	Vymezení základních pojmů	2
§ 3	Neveřejná pohřebiště	13
§ 4	Další formy zacházení a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky	16
§ 5	Pohřbívací povinnost obce (povinnost sjednat pohřbení)	29
§ 6–15	HLAVA II POHŘEBNÍ SLUŽBA, BALZAMACE A KONZERVACE, KREMATORIUM	35
§ 6–9	Díl 1 Pohřební služba	35
§ 6	Provozování pohřební služby	35
§ 7	Povinnosti a oprávnění provozovatele pohřební služby	39
§ 8	Přeprava lidských pozůstatků	45
§ 9	Bližší podmínky pro přepravu lidských pozůstatků	47
§ 10–11	Díl 2 Balzamace a konzervace	50
§ 10	Podmínky k oprávnění k provádění balzamace a konzervace	50
§ 11	Povinnosti a oprávnění osob provádějících balzamaci a konzervaci	54
§ 12–15	Díl 3 Krematorium	55
§ 12	Zřízení krematoria	55
§ 13	Provozování krematoria	58
§ 14	Práva a povinnosti provozovatele krematoria	61
§ 15	Povinnosti a oprávnění provozovatele krematoria	66
§ 16–25	HLAVA III VEŘEJNÉ POHŘEBIŠTĚ	70
§ 16	Provozování veřejného pohřebiště	70

§ 17	Zřízení veřejného pohřebiště	74
§ 18	Provozování veřejného pohřebiště	79
§ 19	Řád veřejného pohřebiště	82
§ 20	Povinnosti provozovatele veřejného pohřebiště	91
§ 21	Evidence související s provozováním veřejného pohřebiště	96
§ 22	Ukládání lidských pozůstatků a jejich exhumace	99
§ 23	Zákaz pohřbívání	104
§ 24	Zrušení veřejného pohřebiště	105
§ 25	Užívání hrobového místa	110
§ 26–28	HLAVA IV SANKCE	118
§ 26	Přestupky	118
§ 27	Postup při porušení povinností provozovatele pohřební služby, krematoria nebo osoby provádějící balzamace a konzervace	126
§ 28	Dozor	127
§ 29–32	HLAVA V PŘECHODNÁ A ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ.	130
§ 29	Přechodná ustanovení	130
§ 30	Použití občanského zákoníku	132
§ 30a	Působnost krajského úřadu	133
§ 31	Zmocňovací ustanovení	134
§ 32	Zrušovací ustanovení	134
§ 33	ČÁST DRUHÁ Změna zákona č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů, ve znění zákona č. 258/2000 Sb.	136
§ 33	Změna zákona o regulaci reklamy	136
§ 34	ČÁST TŘETÍ Změna zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů	140
§ 34	Změna živnostenského zákona	140
§ 35	ČÁST ČTVRTÁ Změna zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy české republiky, ve znění pozdějších předpisů	142
§ 35	Změna kompetenčního zákona	142
§ 36	ČÁST PÁTÁ Zrušena.	143
§ 36	zrušen	143

§ 37	ČÁST ŠESTÁ Účinnost	145
	§ 37 Účinnost	145
	Literatura citovaná v komentáři zákona o pohřbnictví	146
	Úvod ke komentáři zákona o válečných hrobech	149
	ZÁKON č. 122/2004 Sb. O VÁLEČNÝCH HROBECH A PIETNÍCH MÍSTECH A O ZMĚNĚ ZÁKONA č. 256/2001 Sb., O POHŘEBNICTVÍ A O ZMĚNĚ NĚKTERÝCH ZÁKONŮ, VE ZNĚNÍ POZDĚJŠÍCH PŘEDPISŮ	151
§ 1–7	ČÁST PRVNÍ Válečné hroby	151
	§ 1 Předmět úpravy	151
	§ 2 Vymezení pojmů	152
	§ 3 Péče o válečné hroby	158
	§ 4 Výkon státní správy	162
	§ 5 Přestupky a správní delikty	167
	§ 6 Vybírání a vymáhání pokut	174
	§ 7 Společná ustanovení	175
§ 8	ČÁST DRUHÁ Změna zákona o pohřbnictví	179
	§ 8 Změna zákona o pohřbnictví	179
§ 9	ČÁST TŘETÍ Účinnost	181
	§ 9 Účinnost	181
	Literatura citovaná v komentáři zákona o válečných hrobech	182
	Další doporučená literatura	183
	Věcný rejstřík	185
	O autorech	189

PODĚKOVÁNÍ

Zvláštní poděkování patří těm, kteří se podíleli na spolufinancování tohoto komentáře. Haně a Valérii Bíbovým z Pohřebního ústavu Excelent, s. r. o. (www.excelentt.cz); JUDr. Petrovi Rambouskovi, Pohřební ústav AURIGA® spol. s r. o., ředitel/CEO společnosti, ředitel pro speciální služby, strategii a mezinárodní vztahy, thanatopraktik (www.pohrebni-auriga.cz) a Václavu Hausdorfovi, majiteli firmy Kamenictví Hausdorf Granit (www.hausdorf.cz).

Rovněž bychom chtěli poděkovat doc. JUDr. Vladimíru Mikulemu (1937–2013) za počáteční diskuse, které s námi nad tímto komentářem vedl.

Jaroslav Šejvl děkuje Davidovi Stejskalovi za vše.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Právní předpisy

kontrolní řád	zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád)
krajské zřízení	zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)
Listina	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
o. s. ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
obč. zák.	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
obecní zřízení¹	zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)
spr. řád	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
stavební zákon	zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
tr. zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.)
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
vodní zákon	zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon)
vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého	vyhláška č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého)
zák. o cenách	zákon č. 526/1990 Sb., o cenách

¹ V judikatuře užívána též zkratka „zák. o obcích“.

zák. o majetku ČR	zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích
zák. o matrikách	zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících předpisů
zák. o odpadech	zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů
zák. o ochraně os. údajů	zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů
zák. o ochraně veř. zdraví	zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů
zák. o pohřebnictví	zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů
zák. o poz. komunikacích	zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích
zák. o přestupcích	zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
zák. o regulaci reklamy	zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů
zák. o válečných hrobech	zákon č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech a pietních místech a o změně zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
zák. o veř. zdrav. pojištění	zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů
zák. o zdrav. službách	zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)
zák. práce	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
živnostenský zákon	zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)

Ostatní zkratky

Bohuslav A	Sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu (Bohuslavova sbírka)
KS	krajský soud
NS	Nejvyšší soud ČR
NSS	Nejvyšší správní soud
ÚS	Ústavní soud
VS	vrchní soud

SEZNAM PŘEDPISŮ CITOVANÝCH V KOMENTÁŘI^{1,2}

- Mezinárodní ujednání o přepravě mrtvol ze dne 5. ledna 1938** (č. 44/1938 Sb.)
- Dohoda mezi vládou Československé republiky a vládou Spojeného království a Severního Irsku o vzájemném udržování válečných hrobů** (sepsáno v Praze 3. března 1949)
- Ženevské úmluvy ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí války** (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 65/1954 Sb.)
- Státní smlouva o obnovení nezávislého a demokratického Rakouska** (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 39/1956 Sb.)
- Dotankový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů** (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 168/1991 Sb.)
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod** (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.)
- Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Ruské federace o vzájemném udržování válečných hrobů** (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 251/1999 Sb.)
- Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Slovenské republiky o válečných hrobech** (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 121/2003 Sb. m. s.)
- Statut Společné česko-slovenské mezivládní komise pro péči o válečné hroby** (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 38/2005 Sb. m. s.)
- Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Republiky Slovinsko o péči o válečné hroby** (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 95/2005 Sb. m. s.)
- Dohoda o převozu těl zemřelých ze dne 26. října 1973** (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 22/2012 Sb. m. s.)
- Dohoda mezi vládou České republiky a Kabinetem ministrů Ukrajiny o válečných hrobech** (podepsaná v Kyjevě 21. října 2013)
- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky**
- usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky**

¹ Předpisy jsou řazeny v pořadí:

- mezinárodní smlouvy,
- ústavní zákony,
- kodexy,
- zákony,
- ostatní právní předpisy,
- technické normy.

² Není-li uvedeno jinak, jsou všechny předpisy v textu citovány ve znění pozdějších předpisů.

ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 68/1870 ř. z., jenž se týče organizace veřejné služby zdravotní

zákon č. 180/1919 Sb., o fakultativním pohřbívání ohněm

zákon č. 464/1921 Sb. z. a n., o pohřbívání ohněm

zákon č. 96/1925 Sb. z. a n., o vzájemných poměrech náboženských vyznání

zákon č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní

zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem

zákon č. 103/1951 Sb., o jednotné preventivní a léčebné péči

zákon č. 4/1952 Sb., o hygienické a protiepidemické péči

zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu

zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky

zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči

zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích

zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

zákon č. 526/1990 Sb., o cenách

zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)

zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

zákon České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

zákon č. 266/1994 Sb., o drahách

zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě

zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích

zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů

zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů

- zákon č. 111/1998 Sb.**, o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)
- zákon č. 167/1998 Sb.**, o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů
- zákon č. 328/1999 Sb.**, o občanských průkazech
- zákon č. 61/2000 Sb.**, o námořní plavbě
- zákon č. 101/2000 Sb.**, o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů
- zákon č. 128/2000 Sb.**, o obcích (obecní zřízení)
- zákon č. 129/2000 Sb.**, o krajích (krajské zřízení)
- zákon č. 131/2000 Sb.**, o hlavním městě Praze
- zákon č. 133/2000 Sb.**, o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel)
- zákon č. 218/2000 Sb.**, o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla)
- zákon č. 219/2000 Sb.**, o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích
- zákon č. 240/2000 Sb.**, o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon)
- zákon č. 258/2000 Sb.**, o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů
- zákon č. 301/2000 Sb.**, o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících předpisů
- zákon č. 361/2000 Sb.**, o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu)
- zákon č. 185/2001 Sb.**, o odpadech a o změně některých dalších zákonů
- zákon č. 254/2001 Sb.**, o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon)
- zákon č. 256/2001 Sb.**, o pohřebnictví a o změně některých zákonů
- zákon č. 449/2001 Sb.**, o myslivosti
- zákon č. 479/2001 Sb.**, kterým se mění zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů
- zákon č. 3/2002 Sb.**, o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)
- zákon č. 281/2002 Sb.**, o některých opatřeních souvisejících se zákazem bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o změně živnostenského zákona
- zákon č. 314/2002 Sb.**, o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností
- zákon č. 122/2004 Sb.**, o válečných hrobech a pietních místech a o změně zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 387/2004 Sb.**, o změnách hranic krajů a o změně zákona č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní), ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností, a zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

zákon č. 67/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání)

zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)

zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku

zákon č. 281/2009 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím daňového řádu

zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

zákon č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky

zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší

zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád)

nařízení vlády č. 517/1919 Sb. z. a n., jímž se provádí zákon o fakultativním pohřbívání ohněm ze dne 1. dubna 1919, č. 180 Sb. z. a n.

nařízení ministra zdravotnictví č. 8/1955 Sb., o pohřebnictví

nařízení vlády č. 361/2007 Sb., kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví při práci

nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností

vyhláška č. 47/1966 Sb., o pohřebnictví

vyhláška č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky

vyhláška č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví

vyhláška č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči

vyhláška č. 21/1991 Sb., o bližších podmínkách zabezpečování rekvalifikace uchazečů o zaměstnání a zaměstnanců

vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení

vyhláška č. 379/2001 Sb., kterou se stanoví obsah a rozsah specializované odborné přípravy k provozování pohřební služby, provádění balzamace a konzervace a provozování krematoria

vyhláška č. 307/2002 Sb., o radiační ochraně

vyhláška č. 341/2002 Sb., o schvalování technické způsobilosti a o technických podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích

vyhláška č. 388/2002 Sb., o stanovení správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a správních obvodů obcí s rozšířenou působností

vyhláška č. 560/2006 Sb., o účasti státního rozpočtu na financování programů reprodukce majetku

vyhláška č. 176/2009 Sb., kterou se stanoví náležitosti žádosti o akreditaci vzdělávacího programu, organizace vzdělávání v rekvalifikačním zařízení a způsob jeho ukončení

vyhláška č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého)

vyhláška č. 357/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální vyhláška)

usnesení vlády ze dne 5. května 1999 č. 427, o zabezpečení péče o válečné hroby v České republice a v zahraničí

usnesení vlády ze dne 6. prosince 1999 č. 1292, o Pravidlech pro poskytování a čerpání účelových dotací ze státního rozpočtu na zabezpečení péče o válečné hroby v České republice a finančních darů do zahraničí

výměr Ministerstva financí ČR č. 01/2014 ze dne 22. 11. 2013

stanovisko odboru stavebního řádu MMR ze dne 12. 6. 2006, č. j. 20365/06-62/K-383/06

směrnice hlavního hygienika Československé socialistické republiky č. 95/1958 Ú. v., o rozptylu zpopelněných zbytků

ČSN 49 3160. Rakve. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2010

ČSN EN 15 017. Pohřební služby – požadavky. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2014

PŘEDMLUVA

Nejčastějším slovem v pohřebnictví, ale nejen v něm, je **ne**. Nejčastější větou pak je: **To nejde**. Bohužel je to v Česku dominantní postoj. Komentář k zákonům o pohřebnictví a o válečných hrobech, který ke čtenářům přichází, znamená pozitivní průlom. **Jde to**. Je to dílo pozitivní, potřebné a velmi přínosné.

Autoři si vzali velký krajíc a poprali se s ním vcelku dobře. Zvolili komentování zákonných textů ve stejném pořadí, jak oba zákony úpravu tohoto náročného, sofistikovaného a interdisciplinárního oboru přinášejí, a dobře zapracovali literaturu, zejména i zahraniční, a část judikatury Ústavního soudu a dalších českých obecných soudů.

Pro čtenáře je znění komentáře přehledné a snadno zapamatovatelné (text zákona, související ustanovení, související předpisy a literatura) pro potřeby všech, kteří v oboru působí v jakémkoliv postavení či pořadí. Provozovatelé pohřební služby, osoby provádějící balzamaci a konzervaci lidských pozůstatků, provozovatelé krematorií, tj. provozovatelé živností, jakož i provozovatelé pohřebišť, tj. veřejných služeb obcí a měst, dostávají do ruky komentář – první a úspěšný pokus komentovat obor v celé jeho šíři.

Komentář velice dobře pomůže všem osobám ve veřejné sféře, na městských a obecních úradech, při jejich každodenní činnosti. Koneckonců je vhodnou a dobrou četbou i pro veřejnost – čtenáře mimo obor. Všichni, kteří přicházejí do jakéhokoliv styku se smrtí, mohou četbou a pravidelnou prací s komentářem dosáhnout vyšší kvality svého poznání a praktické činnosti ve vztahu k léčení pacientů, jejich procesu umírání, smrti a následného procesu pohřbívání lidských pozůstatků zemřelých. Nemám tím na mysli jen technické otázky a běžnou rutinu, myslím tím zejména a především uvědomění si vztahových vazeb mezi různými osobami, které mají, byť nedobrovolně, co do činění s umíráním, smrtí, truchlením, smutečními obřady a pohřbíváním lidských pozůstatků zemřelých.

K mé velké radosti komentář přináší i první pokus o interdisciplinární pohledy na pohřebnictví. Zřetelně preferuje například používání normy o pohřebních službách a požadavcích na ně při výkladu a aplikaci zákona, a to i proti rozšířenému názoru, že příslušná ČSN EN 15 017 (účinná od 1. 5. 2006, ve znění účinném od 1. 5. 2014) není právně závazná, a že se tudíž nemusí vůbec dodržovat a její požadavky plnit. Zde spatřuji jeden z nosných pozitivních prvků a cílů komentáře.

Je pochopitelné, že komentář je určen především pro praktické využívání všemi, kdo potřebují a musí řešit vše, co souvisí s pohřbíváním apod. Hodnotím kladně i další snahu autorů, a to dávat komentáři i více teoretický podklad. Zpracování stručné historie právních předpisů o pohřbívání apod. od roku 1870 je vhodné pro chápání stavu *de lege lata*. To je další pozitivum komentáře.

Zpracování literatury je v daných podmínkách a rozsahu díla také dobré. Protože česká odborná literatura pro obor pohřebnictví je do současné doby zásadně velmi chudá, skoro žádná, vyjma oblasti thanatologie, správně autoři zvolili a využili literaturu zahraniční – převážně evropskou, více či méně blízkou našemu evropskému chápání pohřbívání, s přihlédnutím k českým specifickým. Mám na mysli v komentáři citovanou literaturu z oblastí Německa, Švýcarska, Velké Británie nebo USA (zde zejména ve vztahu k thanatopraxi, hygienickému zaopatření lidských pozůstatků, balzamování lidských pozůstatků atd.). Učinili tak i přes skutečnost, že řada „praktiků“ odmítá principálně čerpání vědomostí, informací a zkušeností ze zahraničí s odůvodněním, že „to v Česku nepůjde, že lidi to chtít nebudou“ a podobně.

Je nám všem jasné, že komentář není a ani nemůže být dokonalým dílem. Ostatně žádné dílo takové není. To ale nikterak nesnižuje hodnotu díla samotného. Propracovanost komentáře ve všech směrech je limitována počtem autorů, kteří pochopitelně lidsky nemohli obsáhnout vše, co je potřebou praktickou i teoretickou v daných oblastech. S potěšením musím konstatovat, že se vyhnuli tomu, aby popisovali stav věcí tak, jak se v Česku dělají! Odmítli tudíž popisovat špatnou praxi a užívané negativní praktiky v pohřebnictví. To je velmi cenné!

Zpracováním komentáře autoři položili dobrý a pevný základ pro řešení dalších okruhů otázek a vztahů v pohřebnictví, pohřbívání a smutečních obřadech do budoucna. Nepochybně reagují na novou úpravu práva občanského (zejména v § 113 a násl. občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.) a zdravotního a budoucí podrobnější zpracování témat s návrhy východisek pro hlubší interdisciplinární posuzování, zpracování a utváření vztahů, kterých se obor pohřebnictví přímo či nepřímo dotýká profesně i osobně. Tedy vztahy každého smrtelného jedince k vlastní smrti, k procesu svého pohřbívání, smutečním rituálům apod. Z komentáře jasně vyplývá aktuální potřeba zpracovat a přijmout urychleně technickou novelu zákona o pohřebnictví, ve které se upřesní řada stávajících institutů v jejich obsahu a výkladu, vymezí se podrobnější práva a povinnosti subjektů v oboru pohřebnictví a posílí se kvalita pohřebních služeb ve směru, že podnikatelé začnou realizovat svoji činnost jako rituální dílo – pohřeb se smutečním obřadem. Na novelu pochopitelně bude navazovat potřeba vydání dalšího komentáře, který ještě detailněji propojí okruhy teoretické s okruhy praktickými.

To jsou otázky, které jsou diskutovány zčásti prakticky, zčásti i teoreticky v odborné veřejnosti, kde probíhá poměrně ostrý názorový boj zastánců pouhého pragmatismu v oboru pohřbívání, vedených snahou zakonzervovat stávající stavy, aby nedocházelo k omezení jejich snah po co nejvyšších ziscích, se zastánci teoretického i praktického zpřesnění právní úpravy – dotčených zákonů a jejich prováděcích předpisů v oboru, ve smyslu podstatně vyšší kvality všech služeb za dobré ceny (nikoliv ceny diskontní) a se zohledněním všech skupin lidí ve společnosti bez ohledu na jejich postavení, vyznání, původ apod. Konkrétně se to projevuje ve snaze druhé skupiny co nejdříve navrhnout a následně dosáhnout schválení technické – kvalitativně přesnější novely zákona o pohřebnictví, což povede pouze k povznesení tohoto nejednoduchého oboru na vyšší úroveň. Probíhá boj o kvalitu právní úpravy *de lege ferenda*.

Zdaří-li se novelizace zákona o pohřebnictví, jakož i předpisů souvisejících, vystane před autory nová výzva: zpracovat a veřejnosti předložit další vydání komentáře. Jak

velký bude budoucí kolektiv autorů, uvidíme později. Již dnes je ale vcelku zřejmé, že kolektiv autorů bude muset být širší. O to náročnější práce to bude.

Autorům vyjadřuji své poděkování za jejich odvahu a dobrou práci a čtenářům přeji poučení a nové a čerstvé ideje pro rozvoj této oblasti života nás všech.

JUDr. Petr Rambousek

Pohřební ústav AURIGA® spol. s r. o.; ředitel/CEO společnosti, ředitel pro speciální služby, strategii a mezinárodní vztahy, thanatopraktik

PŘEDMLUVA AUTORŮ

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

dostává se Vám do rukou historicky první komentář k zákonu o pohřebnictví a k zákonu o válečných hrobech, který vychází na našem území.

Ač pohřebnictví má velmi hluboké kulturní, náboženské a zdravotnické kořeny, v oblasti práva je to oblast poněkud specifická. Prvním právním předpisem na našem území byl zákon schválený císařem Františkem Josefem I. v roce 1870. Jednalo se o zákon č. 68/1870 ř. z. ze dne 30. dubna 1870, jenž se týče organizace veřejné služby zdravotní. Tento předpis stanovil gesci za zdravotní (medicínskou) oblast státní správě, kdy do této problematiky začlenil rovněž „přihlížeti k ohledání mrtvých a k tomu, aby se plnily zákony o pochovávání mrtvých, o místech pohřebních, a o vykopávání i převážení těl mrtvých, jakož jí přísluší přihlížeti k mrchovištím a rasovněm“. Obec na základě tohoto zákona měla právo v samostatné působnosti zřizovat umrlčí komory (márnice), hřbitovy a rovněž je řádně spravovat. V přenesené působnosti pak měla obec povinnost provádět ohledání zemřelých.

Dále následoval zákon č. 180/1919 Sb. z. a n., o fakultativním pohřbívání ohněm, který je zpravidla nazýván jako *Lex Kvapil* (podle svého autora a předkladatele Jaroslava Kvapila), a k tomu zákonu vydané nařízení vlády č. 517/1919 Sb. z. a n., kterým se zákon prováděl. Problematiku krematorií a žehu následně upravil zákon č. 464/1921 Sb. z. a n., o pohřbívání ohněm.

V roce 1925 nabyl účinnosti zákon č. 96/1925 Sb. z. a n., o vzájemných poměrech náboženských vyznání, který umožnil svobodnou možnost volby pohřbení podle náboženského vyznání. Pak následoval zákon č. 4/1952 Sb., o hygienické a protiepidemické péči, kdy podle § 15 tohoto zákona vydal ministr zdravotnictví nařízení č. 8/1955 Sb., o pohřebnictví. Tímto nařízením byly zrušeny všechny předcházející právní předpisy. Pro provádění rozptylu zpopelněných lidských ostatků byla vydána směrnice hlavního hygienika Československé socialistické republiky, o rozptylu zpopelněných ostatků, uveřejněná v částce 95/1958 Ú. l. (95/1958 Ú. v.).

S ohledem na přijetí zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, byla podle § 82 tohoto zákona vydána Ministerstvem zdravotnictví vyhláška č. 47/1966 Sb., o pohřebnictví, která byla následně nahrazena vyhláškou č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví. I přes politické, kulturní, sociální, legislativní a další změny, které se uskutečnily v roce 1989 a v následujících letech, nebyla oblasti pohřebnictví věnována taková pozornost, jakou by si zasloužila – a to i přes snahu jednotlivých profesních sdružení či jednotlivců v oboru i mimo něj.

Teprve v roce 2001 byl schválen návrh zákona o pohřebnictví, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2002. Tedy skoro po půl století jsme se vrátili k úpravě pohřebnictví

zákonem. Na zákon o pohřebnictví v roce 2004 navázal (a doplnil jej) zákon o válečných hrobech.

V současné době se zdá, že pohřebnictví a pohřbívání se zvedá z popela jako bájný Fénix. Na našem území existuje celá řada profesních organizací, které se snaží pozitivním způsobem ovlivňovat pohřebnictví: Cech hrobnický, Sdružení pohřebnictví v ČR, Asociace pohřebních služeb v ČR či spolek Tobit nebo SŠT Zelený pruh. Rovněž v Evropě najdeme organizace, které se touto problematikou zabývají, a proto je v dnešní době nejen možné, ale i účelné sdílet a vyměňovat si navzájem informace a radit se s kolegy z okolních států.

Další pokrok je viditelný zejména v oblasti vzdělávání a profesionalizace jednotlivých služeb v oboru. Zde se jedná zejména o vznik profesních kvalifikací – hrobník, stavitel podzemní hrobky, sjednavatel pohřbení, poradce pro pozůstalé a provozování veřejných pohřebišť a krematorií. Rovněž vycházejí kvalitní odborné publikace – např. *Pohřbívání a hřbitovy* (Stejskal a Šejvl, eds., 2011), kterou editoři zpracovali společně s dalšími 24 kolegy a která vyšla u nakladatelství Wolters Kluwer ČR. V této publikaci je na vysoké odborné úrovni kompletně zpracována problematika správy veřejného pohřebiště, ale její nevýhodou je absence problematiky pohřebních služeb a krematorií, které se autoři z profesních důvodů nevěnovali. Druhým počinem je vysoce odborná publikace T. Kotrlého *Pohřebnictví – právní zajištění piety a důstojnosti lidských pozůstatků a ostatků* (2013).

I přes skutečnost, že k letošnímu roku je zákon o pohřebnictví účinný již dvanáctým rokem, vzniká mnoho otázek a na některé se obtížně hledají odpovědi. Ze všech shora uvedených důvodů jsme se pustili do nesnadného díla s neskromným cílem: předložit text, který bude kvalitním pomocníkem všech, kdo se v oboru pohřebnictví pohybují či s ním při výkonu své profese přijdou do styku.

Na závěr dovoluje vyjádřit poděkování nakladatelství Wolters Kluwer, a. s., zejména PhDr. Bc. Marii Novotné a Mgr. Ivě Rolečkové za příležitost, kterou tomuto komentáři daly, a za trpělivost, se kterou pomohly komentář dokončit. Dále děkujeme kolegům JUDr. Petrovi Rambouskovi a Ing. Imrichovi Vetrákovi za konzultace a závěrečné korektury textu. A všem, kteří v oboru publikovali a publikují, a my jsme se jejich myšlenkami a názory mohli inspirovat.

Nechť je Vám tedy toto dílko dobrým a užitečným pomocníkem.

*Jaroslav Šejvl
vedoucí autorského kolektivu
Praha, 11. října 2014*

ÚVOD KE KOMENTÁŘI ZÁKONA O POHŘEBNICTVÍ

Zákon o pohřebnictví, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2002, byl dlouho očekávaným právním předpisem. Do jeho účinnosti totiž oblast pohřebnictví upravovala vyhláška č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví, což, jak poukazovala důvodová zpráva k zákonu o pohřebnictví, již nebylo nadále vhodnou právní úpravou, a to nejen pro neaktuální společensko-ekonomické potřeby (úprava vycházela z podmínek provozování pohřebních služeb v rámci bývalého místního hospodářství řízeného národními výbory), ale především pro rozpor s čl. 2 odst. 2 Listiny, podle něhož lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Vyhlášce č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví, taktéž chyběla zákonná opora, neboť zmocňovací ustanovení k vydání této vyhlášky původně obsažené v § 82 zák. č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, bylo zrušeno zákonem č. 167/1998 Sb., o nálezových látkách a o změně některých dalších zákonů. Ze soudobé judikatury vyplývá, jak zásadním nedostatkem absence zmocňovacího ustanovení k vydání podzákonného právního předpisu je (srov. rozhodnutí NSS 4 As 17/2009: „Je-li bez náhrady zrušeno zmocňovací ustanovení pro vydání právního předpisu správním úřadem a zároveň není zrušen právní předpis opírající se o zrušené zmocňovací ustanovení, stává se tento právní předpis – byť nadále zůstává platný – neaplikovatelným.“).

Nahlédneme-li ještě hlouběji do historie právní regulace oblasti pohřebnictví, zjistíme, že již ve druhé polovině 18. století začal do pohřbívání a zřizování hřbitovů zasahovat stát. Na našem území to pak byl zákon č. 68/1870 ř. z., jenž se týče organizace veřejné služby zdravotní, který povinnost zřizovat a udržovat hřbitovy uložil obcím; a tak se hřbitovy staly veřejným místem. Zákon č. 68/1870 ř. z., jenž se týče organizace veřejné služby zdravotní, byl zrušen zákonem č. 103/1951 Sb., o jednotné preventivní a léčebné péči, na který pak navázal zákon č. 4/1952 Sb., o hygienické a protiepidemické péči, který zrušil všechny předcházející předpisy o pohřbívání. Současně zmocnil ministra zdravotnictví vydat nařízení o pohřebnictví. Toto nařízení ministr zdravotnictví vydal pod č. 8/1955 Sb., o pohřebnictví. Uvedené zákony č. 103/1951 Sb., o jednotné preventivní a léčebné péči, a č. 4/1952 Sb., o hygienické a protiepidemické péči, nahradil již zmíněný zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, který do soustavy zdravotnických zařízení ani hřbitovy, ani krematoria nepojal (srov. § 10 zák. č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu) a stanovil, že pohřebnictví upraví prováděcí předpis (§ 82 zák. č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu). Tím byla nejdříve vyhláška č. 47/1966 Sb., o pohřebnictví, kterou později nahradila na začátku zmíněná vyhláška č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví (Müller, 1997, s. 302).

Ačkoliv předchozí odstavce shrnují pouze vývoj právní úpravy z hlediska jejího veřejnoprávního aspektu, nesmíme opomíjet, že právní úprava pohřebnictví v sobě kombinuje aspekty jak veřejnoprávní, tak soukromoprávní. K charakteru právní úpravy pohřebnictví

se ve svých stanovisech opakovaně vyjadřuje i veřejný ochránce práv, když poukazuje na prolínání právní úpravy veřejného a soukromého práva. Veřejnoprávní rovinu podle názoru veřejného ochránce práv reprezentuje stát v podobě právní regulace pravidel vyjadřujících zájem státu na řádném pohřbívání, v jehož rámci lze rozpoznat hledisko zdravotní a hygienické; soukromoprávní rovinu pak reprezentují občanskoprávní vztahy k hrobovému místu (Varvařovský, Gregorová, Hanák a Bělohradová, 2013, s. 45).

Jak z následujícího komentáře vyplývá, úpravu oblasti pohřbnictví není možné pojmut do rámce jednoho předpisu, neboť problematika pohřbnictví úzce souvisí s oblastí medicínského práva (např. provádění pitev nebo odnámání tkání a orgánů z těl mrtvých úzce souvisí s poskytováním lékařských služeb věcně garantovaných Ministerstvem zdravotnictví), práva živnostenského (např. provozování pohřební služby), práva občanského (právní vztahy k hrobovému místu a hrobovému zařízení, dědictví), práva stavebního (ochranná pásma kolem pohřebišť) atd., což je jistě jeden z aspektů, proč ve vztahu k obecnému správnímu zastřešení problematiky pohřbnictví v 90. letech přetrvával meziresortní negativní kompetenční spor, na nějž poukazovala i důvodová zpráva k tomuto zákonu.

Jak uvádí odborná literatura, k oblasti pohřbnictví mělo historicky nejbližší vztah Ministerstvo vnitra, které v letech 1950–1992 tuto oblast zastřešovalo odborně i legislativně. V roce 1992 byla oblast veřejných služeb a všeobecné správy z Ministerstva vnitra přenesena na Ministerstvo hospodářství, které bylo v roce 1996 zrušeno a jeho působnost v oblasti rozvoje regionů, měst a obcí (včetně pohřbnictví) byla převedena na Ministerstvo pro místní rozvoj. Usnesením vlády č. 218 ze dne 28. 2. 2000 byla agenda pohřbnictví oficiálně začleněna do Ministerstva pro místní rozvoj ČR (Kotrlý, 2013, s. 46). V současnosti je tedy výkonem státní správy na úseku pohřbnictví v souladu s § 14 zák. č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, pověřeno Ministerstvo pro místní rozvoj, které je ústředním orgánem státní správy ve věcech regionální politiky, politiky bydlení, rozvoje domovního a bytového fondu a pro věci nájmu bytů a nebytových prostor, územního plánování a stavebního řádu, vyvlastnění, investiční politiky, cestovního ruchu a pohřbnictví.

Z literatury:

- KOTRLÝ, Tomáš. *Pohřbnictví: právní zajištění piety a důstojnosti lidských pozůstatků a ostatků*. Praha: Linde, 2013. 308 s. Praktická příručka (Linde).
- MÜLLER, Zdeněk. Hřbitovní právo. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 1997, č. 6, s. 302–304.
- VARVAŘOVSKÝ, Pavel, Jana GREGOROVÁ, Marek HANÁK a Jitka BĚLOHRADOVÁ. *Pohřbnictví*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv ve spolupráci s Wolters Kluwer ČR, 2013. 67 s. Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv).

ZÁKON

č. 256/2001 Sb.

ze dne 29. června 2001

O POHŘEBNICTVÍ A O ZMĚNĚ NĚKTERÝCH ZÁKONŮ

Změna: 479/2001 Sb., 320/2002 Sb., 274/2003 Sb., 122/2004 Sb., 67/2006 Sb.,
41/2009 Sb., 227/2009 Sb., 375/2011 Sb.

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ

Pohřebnictví

Hlava I

Obecná ustanovení

§ 1

Předmět úpravy

Tento zákon stanoví podmínky pro zacházení s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky, práva a povinnosti související s provozováním pohřební služby, prováděním balzamací a konzervací lidských pozůstatků a s provozováním krematorií a pohřebišť.

K § 1

1. Ustanovení § 1 zák. o pohřebnictví vymezuje předmět úpravy tohoto zákona, kterým je stanovení podmínek pro zacházení s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky, práva a povinnosti související s provozováním pohřební služby, s prováděním balzamací a konzervací lidských pozůstatků a s provozováním krematorií a pohřebišť.

2. Oblast pohřebnictví je v zákoně o pohřebnictví upravena v části první, která se člení na pět hlav, v nichž jsou nejprve vymezeny základní pojmy užívané tímto zákonem, následně podmínky provozování pohřební služby, balzamace a konzervace, krematoria, úprava zřízení, provozování a zrušení veřejného pohřebiště a v závěru veřejnoprávní sankce.

3. Část druhá, třetí a čtvrtá zákona o pohřebnictví obsahuje změny právních předpisů, které nová právní úprava pohřebnictví vyvolala, tedy změny zákona o regulaci reklamy, živnostenského zákona a zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky. Část pátá byla s účinností ke dni 1. 10. 2009 v souvislosti s přijetím trestního zákoníku zrušena.

Související předpisy:

tr. zákoník, – zák. o regulaci reklamy, – živnostenský zákon, – zák. č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky

§ 2

Vymezení základních pojmů

Pro účely tohoto zákona se rozumí

- a) lidskými pozůstatky mrtvé lidské tělo nebo jeho části do pohřbení, pokud nejsou za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem²⁾ použity pro potřeby lékařské vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům a zpopelněny ve spalovně poskytovatele zdravotních služeb podle zvláštního právního předpisu,²⁾
- b) lidskými ostatky lidské pozůstatky po pohřbení,
- c) pohřbením uložení lidských pozůstatků do hrobu nebo hrobky na veřejném nebo neveřejném pohřebišti nebo jejich zpopelnění v krematoriu,
- d) veřejným pohřebištem prostor určený k pohřbení lidských pozůstatků nebo uložení zpopelněných lidských ostatků v podobě míst pro hroby a hrobky nebo úložiště jednotlivých uren nebo rozptylové či vsypové louky nebo jejich kombinace,
- e) hrobovým místem místo na pohřebišti určené pro zřízení hrobu nebo hrobky nebo vyhrazené místo v úložišti jednotlivých uren,
- f) balzamací úprava lidských pozůstatků zamezující rozvoji posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem,
- g) konzervační úprava lidských pozůstatků zpomalující rozvoj posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem,
- h) úpravou lidských pozůstatků jejich úprava před pietním uložením do rakev, zejména umývání, holení, stříhání, kosmetické úpravy, oblečení do šatů nebo rubáše,
- i) konečnou rakev, v níž jsou lidské pozůstatky pohřbeny,
- j) totožností jméno, příjmení, datum narození a státní příslušnost zemřelého, a
- k) exhumací manipulace s nezetlelými i zetlelými lidskými ostatky.

²⁾ Vyhláška č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví.

K § 2

1. Všeobecným účelem ustanovení vymezení základní pojmy je vymezení určité pojmy pro potřeby konkrétního zákona. Vymezení základních pojmů v zákoně o pohřebnictví má podle důvodové zprávy k zákonu o pohřebnictví širší účel, kterým je určité sjednocení obsahu v praxi hojně používaných pojmů.

2. Ustanovení § 2 zák. o pohřbenictví obsahuje celkem 11 definic základních pojmů; do současné doby bylo pouze třikrát novelizováno, z toho jednou ještě před nabytím účinnosti celého zákona o pohřbenictví.

K písm. a)

3. Pojem „lidské pozůstatky“ je poprvé vymezen až zákonem o pohřbenictví a svým obsahem v dnešním obecném jazykovém vnímání přesahuje pojem „mrtvola“ či „zemřelý“, neboť zahrnuje i části mrtvého těla. Za pozornost jistě stojí zajímavost, že stejně tak, jak je dnes vnímán pojem „lidské pozůstatky“, vnímala judikatura v minulosti pojem „mrtvola“, jak je patrné z rozhodnutí NSS 1000/38 ze dne 17. 8. 1942.

4. Základním kritériem rozlišení pojmů „lidské pozůstatky“ a „lidské ostatky“ je okamžik pohřbení, neboť tím okamžikem se z lidských pozůstatků stávají lidské ostatky.

5. K vymezení pojmu „lidské pozůstatky“ je zapotřebí se nejprve zaměřit na pojem „mrtvé lidské tělo nebo jeho části“. Tento pojem však zákonem o pohřbenictví ani jiným právním předpisem není definován a je otázkou, zda je možné je podřadit pod pojem „věc“. Takové podřazení ovšem vylučuje jak judikatura (srov. NS 22 Cdo 2773/2004), tak stávající úprava občanského práva (srov. § 493 obč. zák.).

6. Jestliže lidské tělo nebo jeho část nelze považovat za věc, je vyloučena i možnost považovat je za odpad ve smyslu § 3 zák. o odpadech, za který se považuje movitá věc, které se osoba zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit. Naproti tomu vlasy nebo podobné části lidského těla, které lze bezbolestně bez znečitlivění odejmout a které se přirozenou cestou obnovují, se považují za věc movitou (srov. § 112 obč. zák.), a ty tedy pod pojem „odpad“ zařadit lze.

7. Z uvedeného vyplývá, že pojem „lidské tělo a jeho části“ (tedy i mrtvé lidské tělo a jeho části) je třeba vymezovat negativně, tedy prostřednictvím vymezení toho, co všechno lidské tělo a jeho části nejsou.

8. Pro úplnost je třeba uvést, že je-li pod pojem „lidské pozůstatky“ řazeno mrtvé lidské tělo nebo jeho části, je třeba druhou část tohoto sousloví pro potřeby zákona o pohřbenictví a postupy podle něj vnímat jako mrtvé části lidského těla, a nikoliv jako části odňaté z těla živého člověka v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb. Základní zásady nakládání s odňatou částí živého lidského těla obsahuje § 112 obč. zák., který uvádí, že s částí lidského těla nesmí být naloženo způsobem pro člověka nedůstojným nebo způsobem ohrožujícím veřejné zdraví a lze ji za jeho života použít k účelům zdravotnickým, výzkumným nebo vědeckým, dal-li k tomu souhlas.

9. Ustanovení § 2 písm. a) zák. o pohřbenictví bylo do současné doby novelizováno hned dvakrát. Druhá novelizace byla z hlediska tohoto ustanovení pouze terminologickou změnou vyvolanou účinností zákona o zdravotních službách, který pojem „zdravotnické zařízení“ nahradil pojmem „poskytovatel zdravotních služeb“. Z hlediska obsahového vymezení pojmu „lidské pozůstatky“ byla ovšem zásadní první novelizace, která zákon změnila ještě před nabytím jeho účinnosti.

10. Přijaté znění § 2 písm. a) zák. o pohřbenictví pod pojem „lidské pozůstatky“ zahrnovalo i pojem „plod po potratu“ (definici plodu po potratu obsahovalo ustanovení § 4 vyhlášky č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky), který byl ovšem z ustanovení vyňat ještě před nabytím účinnosti zákona

o pohřebnictví, a to zákonem č. 479/2001 Sb. Podle důvodové zprávy byla důvodem k tak brzké novelizaci zákona o pohřebnictví obava ze zákonné povinnosti takové lidské pozůstatky pohřbívat, tzn. pohřbít do hrobu nebo hrobky na veřejném pohřebišti nebo zpopelnit v krematoriu. Odůvodnění takové zákonné povinnosti jako nadbytečné bylo shledáno ve statistice pohřebního ústavu v Praze, podle níž ústav v posledních deseti letech (rozuměj v 90. letech 20. století) nezaregistroval jedinou žádost o pohřbení mrtvé narozeného dítěte a mezi podpůrnými argumenty novelizace byla uvedena jednak určitá administrativní neproveditelnost z důvodu neregistrace potraceného plodu v úmrtní matrice, resp. knize úmrtí, jednak i blíže nespecifikovaná etická nepřijatelnost takového aktu.

11. Zda takto upravené znění § 2 písm. a) zák. o pohřebnictví je krokem správným směrem, je diskutabilní, neboť úprava dispozice s plodem po potratu tím byla ze zákona o pohřebnictví vyloučena. Nakládání s ostatky, včetně potracených nebo předčasně odňatých lidských plodů, totiž vyhláška č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví, v § 18 upravovala, a to tak, že se ostatky, které nebyly použity pro vědecké, léčebné preventivní nebo výukové účely, měly uložit do země na pohřebišti nebo se zpopelnit ve spalovnách zdravotnických zařízení, vyjma případů, v nichž existovalo podezření ze spáchání trestného činu. Ustanovení § 18 vyhlášky č. 19/1988 Sb. bylo zákonem o pohřebnictví zrušeno, a tím i vyloučena možnost rodičů plodu po potratu oprávněně žádat jeho vydání za účelem pohřbení.

12. Tento stav trval až do účinnosti zákona o zdravotních službách, který nahradil vyhlášku č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky. Pojem plodu po potratu tak v současnosti vymezuje § 82 zák. o zdrav. službách, přičemž podmínky nakládání s plodem po potratu jsou uvedeny v § 91 zák. o zdrav. službách, podle něhož se části těla odebrané v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb, plod po potratu, plodové vejce, plodové lůžko (placenta) nebo těhotenská sliznice, odebrané části těla zemřelého nebo tkáně a buňky, které byly určeny pro výrobu léčiv, k vědeckým, výzkumným nebo výukovým účelům, nebo orgány, tkáně a buňky určené pro použití podle zákonů upravujících nakládání s lidskými orgány, tkáněmi nebo buňkami, které nebyly pro tyto účely použity, zpopelňují ve spalovně poskytovatele; nemá-li poskytovatel vlastní spalovnu, pak ve spalovně jiného poskytovatele nebo v krematoriu, a to na základě smlouvy uzavřené s jiným poskytovatelem nebo provozovatelem krematoria.

13. Přestože právní úprava neupravuje pohřbívání plodů po potratu a mrtvorozených dětí, a jak bylo již uvedeno, právní nárok rodičů na vydání plodu po potratu či mrtvorozeného dítěte není výslovně dán, lze v praxi prostřednictvím spolku Tobit pietní akt realizovat i v takovémto případě. Blíže informace lze získat na webové stránce www.tobit.cz.

14. Pro zajímavost uvádíme, že podle rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva č. 22590/04 Girand proti Francii je za lidské pozůstatky třeba považovat i lidské vzorky odebrané v rámci soudního vyšetřování, pokud se zcela neliší od lidských pozůstatků určených k pohřbu a částečně je jejich absence narušuje (blíže Kotrlý, 2013, s. 37).

15. O lidské pozůstatky se však ve smyslu zákona o pohřebnictví nejedná, pokud mrtvé lidské tělo nebo jeho části byly za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem použity pro potřeby lékařské vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům a zpopelněny ve spalovně poskytovatele zdravotních služeb podle tohoto zvláštního právního předpisu. Jako zvláštní právní předpis v poznámce pod čarou zákon o pohřebnictví označuje

vyhlášku č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřbnictví (konkrétně se jednalo o ustanovení § 8 této vyhlášky), která byla nahrazena zákonem o zdravotních službách.

16. Je třeba doplnit, že pohřbení není jedinou formou možného naložení s mrtvým lidským tělem, jelikož mrtvé lidské tělo, včetně odebraných částí, lze uchovat a použít jako zdroj orgánů a tkání pro účely transplantací nebo může sloužit k vědeckým či výukovým účelům nebo jej lze využít při léčbě příjemce lidských tkání a buněk, případně pro výrobu léčiv při léčbě (blíže Kotrlý, 2013, s. 32). Rozhodnutí, že lidské tělo bude po smrti použito pro potřeby lékařské vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům, je člověku garantováno § 113 obč. zák., podle něhož platí, že člověk má právo rozhodnout, jak bude po jeho smrti naloženo s jeho tělem, včetně provedení pitvy, nejedná-li se o pitvu či jiné nakládání s lidským tělem na základě zvláštního zákona (srov. § 113 odst. 2 obč. zák.). Podle odborné literatury může každý, kdo chce napomoci vzdělávání budoucích lékařů, fyzioterapeutů a dalších zdravotnických pracovníků, podepsat na anatomickém ústavu prohlášení, v němž vyjádří souhlas s použitím svého těla pro potřeby daného anatomického ústavu, pokud tento ústav o využití projeví zájem po dobu, kterou považuje za nutnou ke splnění tohoto účelu (blíže Kotrlý, 2013, s. 39). V § 116 obč. zák. jsou uvedeny i jiné formy projevu vůle k použití lidského těla po smrti.

K písm. b)

17. Dalším pojmem používaným v zákoně o pohřbnictví jsou lidské ostatky. Jak již bylo uvedeno, základním kritériem rozlišení pojmů „lidské pozůstatky“ a „lidské ostatky“ je okamžik pohřbení, neboť tím se z lidských pozůstatků stávají lidské ostatky. Ustanovení § 2 písm. b) zák. o pohřbnictví je tak průnikem dvou definic, a to definice pojmu „lidské pozůstatky“ výše uvedenou pod písm. a) tohoto zákona a definice pojmu „pohřbení“ uvedenou pod písm. c) tohoto zákona.

18. Poměrně zajímavou skutečností je důraz na ochranu lidských ostatků, které jsou oproti lidským pozůstatkům navíc chráněny předpisy trestního práva. Neoprávněné otevření hrobu, hrobky nebo urny s lidskými ostatky totiž může vést k naplnění skutkové podstaty trestného činu hanobení lidských ostatků (srov. § 359 tr. zákoníku).

19. Považujeme za vhodné se na tomto místě rovněž zmínit o tom, že zákon o pohřbnictví nestanovuje minimální hloubku uložení lidských ostatků. Z praxe se přikláníme k názoru, že lidské ostatky (ať zpopelněné, či nezpopelněné) by měly být uloženy tak hluboko, aby při běžných údržbových pracích na hrobovém místě nedošlo k jejich narušení a aby byla zajištěna jejich pieta a důstojnost. V případě nezpopelněných lidských ostatků můžeme za takovou hloubku považovat pokrývku zeminy nad nimi 70 cm a více.

K písm. c)

20. Podle § 2 písm. c) zák. o pohřbnictví existují dva možné způsoby pohřbení, a to do hrobu nebo hrobky na pohřebišti nebo zpopelnění v krematoriu. Formu pohřbení lze ovlivnit již za života, neboť podle § 114 obč. zák. platí, že člověk je oprávněn rozhodnout, jaký má mít pohřeb. Nezanedná-li o tom výslovně rozhodnutí, rozhodne o jeho pohřbu manžel zemřelého, a není-li ho, děti zemřelého; není-li jich, pak rozhodnou rodiče, a není-li jich, sourozenci zemřelého; nežijí-li, pak rozhodnou jejich děti, a není-li ani jich, pak kterákoli z osob blízkých; není-li žádná z těchto osob, pak rozhodne obec, na jejímž

území člověk zemřel. Ustanovení § 114 obč. zák. týkající se posloupnosti osob oprávněných rozhodnout o formě pohřbení částečně kopíruje zákonnou dědickou posloupnost a je završeno tzv. pohřbívací povinností obce (srov. komentář k § 5).

21. Uložit lidské pozůstatky je možné do hrobu či hrobky, a to na veřejném či neveřejném pohřebišti. Pojmu „pohřebiště“ se budeme věnovat ve výkladu následujícího pojmu „veřejné pohřebiště“ a „neveřejné pohřebiště“ v § 3 zák. o pohřebnictví, nyní je třeba zabývat se obsahem pojmu „hrob“ a „hrobka“.

22. Pojmy „hrob“ a „hrobka“ zákon o pohřebnictví nevymezuje, i přesto, že je poměrně hojně užívá. V návaznosti na definici pojmu „hrobové místo“ [srov. komentář k § 2 písm. e)] lze za hrob považovat účelové ztvárnění hrobového místa, do něhož již došlo k pohřbení lidských pozůstatků nebo uložení zpopelněných lidských ostatků s následným zásypaním zeminou. V praxi se lze setkat ještě s dvěma typy tzv. urnových hrobů. Urnový hrob je v prvním případě vymezen hrobovým zařízením, které se skládá z podbetonovaného rámu, který kopíruje rozměry podzemního sklípku, a z pomníku. Do podzemního sklípku dochází k uložení zpopelněných lidských ostatků, které jsou zakryty krycí deskou bez zásypaní zeminy. V druhé variantě se může jednat buď o zasypání podzemního sklípku a vložených zpopelněných lidských ostatků zeminou, anebo rám a podzemní sklípek zcela chybí. Hrobka je pak zděná nadzemní nebo podzemní hřbitovní stavba určená k uložení lidských pozůstatků v rakvi nebo uložení zpopelněných lidských ostatků v urně, kdy nedochází k zásypaní zeminy (Varvařovský, Gregorová, Hanák a Bělohřadová, 2013, s. 20).

23. Je poměrně důležitou otázkou to, zda lze hrob či hrobku považovat za věc v právním smyslu.

24. V § 489 obč. zák. se uvádí, že věci v právním smyslu je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí, přičemž se věci v § 498 obč. zák. člení na movité a nemovité. Nemovité věci jsou pozemky a podzemní stavby se samostatným účelovým určením, nemovitými věcmi pak jsou i věci, o nichž zvláštní právní předpis stanoví, že sice nejsou součástí pozemku, nicméně je nelze přenést z místa na místo bez porušení jejich podstaty. Ostatní věci pak jsou věci movité.

25. K určení, zda hrob lze považovat za věc, příp. věc nemovitou, je třeba stanovit, zda pojem „hrob“ lze podřadit pod pojem „stavba“. Ministerstvo pro místní rozvoj ve svém stanovisku k otázce, zda hrob lze považovat za stavbu, zaujalo negativní postoj (blíže Stanovisko odboru stavebního řádu MMR ze dne 12. 6. 2006, pod č. j. 20365/06-62/K-383/06). V kontextu soudobé judikatury Nejvyššího soudu lze uvést zejména rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 1118/2005, v němž soud konstatoval, že „stavbou ve smyslu občansko-právním nemůže být stavební činností vytvořená stavba či konstrukce, u níž nelze určit jasnou hranici, kde končí pozemek a kde začíná samotná stavba“, a rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 911/2005, v němž soud konstatoval, že „vždy ovšem půjde o posouzení konkrétní situace (např. pouhá prostora v zemi nebude stavbou)“. Podle našeho názoru se lze oprávněně domnívat, že hrob (zejména pokud je tvořen pouze rovem, či dokonce bez něj a je označen pouze např. křížem) nelze podřadit pod pojem „věc nemovitá“ a je otázkou, zda je vůbec možné o hrobu hovořit jako o věci. Dle názoru autorů této publikace je přiléhavější hrob považovat za součást pozemku ve smyslu § 506 obč. zák. Samostatnou otázkou by byla situace, kdy by byl hrob přesně vymezen jasnou hranicí (hrobovým zařízením, kterým by byl podbetonovaný rám a podbetonovaný pomník hrobu). K řádnému

a bezpečnému umístění rámu a pomníku je nutné vytvořit betonový základ, čímž by ve spojení s rámem a pomníkem došlo jak k vymezení vůči okolnímu pozemku, tak i k účelovému určení. V takovém případě by nebyl naplněn předpoklad uvedený v citovaném stanovisku MMR, a hrob by bylo možné za nemovitou věc považovat.

26. K určení, zda lze hrob považovat za věc, příp. věc nemovitou, se vyjadřovala Komise pro aplikaci nové civilní legislativy ve stanovisku ze dne 7. 11. 2013 č. j. 18/2013-LO-SP/400: „Vzhledem k novému pojetí věci v NOZ, které již obecně nevyžaduje u věci její hmotnou podstatu, nebude ani materiální podstata (tedy např. existence zděné konstrukce) kritériem pro určení, zda určitý objekt je či není stavbou a za podmínky, že taková stavba je vymežitelná vůči okolnímu pozemku a má samostatné, od okolního pozemku odlišné účelové určení, jí bude možné označit za samostatnou nemovitou věc (Bezouška a Piechowiczová, 2013, s. 68). Podle tohoto názoru by tedy bylo lze považovat za samostatnou nemovitou věc zjevně i hrob.“

27. Obdobně posouzení je nutné aplikovat i k vymezení pojmu „hrobka“. Domníváme se, že bez ohledu na skutečnost, zda se bude jednat o hrobku podzemní či nadzemní (například kaplovou), není vážnějších pochyb o tom, že se jedná o stavbu, přičemž nadzemní hrobka bude, na rozdíl od hrobky podzemní (která je ve smyslu § 498 odst. 1 obč. zák. samostatnou nemovitou věcí) součástí pozemku (§ 506 odst. 1 obč. zák.). Jak uvedeme v komentáři k § 20 písm. g), závěr o tom, že hrobka je stavba, může zásadním způsobem komplikovat možnost provozovatele veřejného pohřebiště při nakládání s opuštěnou hrobkou. Pro úplnost je třeba uvést, že s ohledem na přechodné ustanovení § 3056 obč. zák. nadzemní hrobky zřízené před 1. 1. 2014 je třeba považovat za samostatné nemovité věci (srov. § 120 odst. 2 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník), k nimž je ovšem vázáno zákonné překupní právo (§ 3056 odst. 1 obč. zák.). Zajímavě vymezuje pojem „hrobka“ odborná literatura: „Hrobkou se rozumí zděná kobka buď v zemi upravená, nebo ve stavbách založená, včetně nadzemních klenutých místností. Hrobky se zřizují na hrobových místech určených na pohřebišti pro zřízení hrobky, a to buď pro jednotlivce, nebo pro celé rodiny a podle toho se řídí i jejich rozměry. Často jsou architektonicky zpracovány, včetně náhrobků, křížů, soch apod. Velké hrobky se nazývají mauzolea. Za hrobky se považují také krypty v kostelech. V rodinných hrobkách se ukládají tělesné pozůstatky zemřelých v rakvích na dno, popřípadě do pater na železné či jiné podpory z traverz apod. Vstupní otvory se zakrývají příslušně velkými kamennými (žulovými, mramorovými atd.) nebo i litinovými plotnami.“ (Šámal a kol., 2012, s. 3330.)

28. Pojem „neveřejné pohřebiště“ byl do ustanovení § 2 písm. c) zák. o pohřebnictví doplněn novelizací. Zákon o pohřebnictví totiž ve svém § 3 upravoval podmínky provozování pohřebišť, proto v praxi vznikla otázka, zda pohřbením lidských pozůstatků na neveřejném pohřebišti dochází k pohřbení ve smyslu § 2 písm. c) zák. o pohřebnictví. Jak uvádí důvodová zpráva k zákonu č. 67/2006 Sb., byla tato otázka řešena v souvislosti s oprávněností nároku na pohřebné podle § 47 zák. č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění ke dni 1. 5. 2006 (den účinnosti novely zákona o pohřebnictví č. 67/2006 Sb.), jenž přiznával nárok na zmíněnou sociální dávku ode dne „pohřbení“ vypraviteli pohřbu. Novelizací ustanovení § 2 písm. c) zák. o pohřebnictví tak byl tento rozpor odstraněn.

K písm. d)

29. Pohřebištěm se proto ve stávající právní úpravě obecně myslí prostor určený k pohřbení lidských pozůstatků [bliže § 2 písm. a) zák. o pohřebnictví] nebo uložení zpopelněných lidských ostatků [bliže § 2 písm. b) zák. o pohřebnictví] do míst k tomu vymezených (hroby, hrobky, kolumbária atd.). Z kontextu ustanovení § 2 a § 3 zák. o pohřebnictví je však zřejmé, že zákon rozlišuje veřejná a neveřejná pohřebiště.

30. Pojem „pohřebiště“ se podle odborné literatury odvíjí od pojmoslovného pojetí kompetencí národních výborů v zajišťování této veřejné služby. Odborná literatura k tomu uvedla, že „Úpravou provedenou na základě zákona č. 4/1952 Sb., o hygienické a protiepidemické péči, nařízením ministra zdravotnictví č. 8/1955 Sb., o pohřebnictví, se z propůjčení místa na hřbitově stala služba, poskytovaná místním národním výborem, obdobná službám, poskytovaným jinými obecně prospěšnými zařízeními jako parkoviště, tržiště, tábořiště, koupaliště. Odtud se odvinul souhrnný název „pohřebiště“, pod který se zařazují vedle hřbitovů i krematoria, urnové háje, kolumbária a rozptylové loučky.“ (Müller, 1997, s. 302.)

31. Pro úplnost je třeba uvést, že předcházející právní úprava rozlišovala mezi hřbitovem a pohřebištěm, neboť vyhláška č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví, pojem „pohřebiště“ nadřazovala pojmu „hřbitov“ – hřbitov byl určen k uložení mrtvého do země (srov. § 13 ve spojení s § 19 vyhlášky č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a pohřebnictví). Může se jevit, že mezi hřbitovem a pohřebištěm je i v jiných právních předpisech činěn rozdíl (např. § 80 stavebního zákona, § 2 zák. č. 449/2001 Sb., o myslivosti). K tomuto rozlišování by již nemělo docházet, neboť Nejvyšší správní soud, který se vyjadřoval k nesouladu pojmů užitých v zákoně o pohřebnictví (srov. § 29 zák. o pohřebnictví obsahující pojem „provozovatel hřbitova“), ve svém rozhodnutí sp. zn. 8 As 2/2009 uvedl, že v zákoně o pohřebnictví se pojmy „hřbitov“ a „veřejné pohřebiště“ překrývají a znění § 29 zák. o pohřebnictví je třeba považovat pouze za nesoulad ve formálním označení.

K písm. e)

32. Pojem „hrobové místo“ je od počátku účinnosti zákona o pohřebnictví vymezen stejně, tedy jako místo na pohřebišti, a to jak veřejném, tak neveřejném, určené pro zřízení hrobu nebo hrobky nebo vyhrazené místo v úložišti jednotlivých urn nebo místo určené pro vsyp zpopelněných lidských ostatků nebo místo v kolumbární schránce, která je již součástí hrobového zařízení. Rozdíl mezi hrobovým místem a hrobem spočívá v tom, že hrobem se stane hrobové místo poté, kdy je do něj pohřbeno (pohřbeny lidské pozůstatky či uloženy/vsypány zpopelněné lidské ostatky).

33. Protože hrobová místa na pohřebištích jsou specificky vymezené části pozemku, nelze všechna místa určená k uložení zpopelněných lidských ostatků považovat za hrobová místa. Pro uložení zpopelněných lidských ostatků na veřejném pohřebišti se využívá buď vsypová louka, rozptylová louka, urnový hrob, kolumbárium, nebo kolumbární schránka umístěná na již existujícím hrobovém zařízení.

34. Vsypová loučka je ohraničený prostor na pohřebišti, který je určen ke vsypu zpopelněných lidských ostatků. Prostor pro vsyp zpopelněných lidských ostatků na vsypové louce lze považovat za hrobové místo, neboť tento prostor je zaměřen a jednoznačně

určen. Na vsypové loučce se hrobové místo vytvoří tak, že se vyhloubí jamka o hloubce asi 70 cm a průměru 20–25 cm. Po vsypu zpopelněných lidských ostatků z urny se do jamky může vložit keramická kruhová destička, která zajistí oddělení těchto ostatků od dalších možných přísypů z uren dalších rodinných příslušníků. Zbývající prostor se doplní opět zeminou a na povrch se uloží trs trávy, který byl před vyhloubením jamky šetrně sejmut. Celé místo vsypu následně splyne s ostatním travnatým porostem loučky. V praxi jsou známy případy, kdy se místo vsypu (na náklady nájemce hrobového místa) označí – krycí deska s nápisem, kříž apod. O provedeném vsypu se vede záznam (srov. § 21 zák. o pohřbenictví), z něhož jsou patrné údaje pro případný další přísyp (Funeral Quartal, 2011, s. 51). Vsyp musí mít přesné souřadnice, aby mohl být individuálně identifikován. Jak jsme uvedli, vsyp sice není explicitně definován jako hrobové místo, ale za hrobové místo se považuje, a tedy se k němu vztahují pravidla pro nájem hrobového místa (srov. § 25 zák. o pohřbenictví).

35. Na rozdíl od hrobového místa na vsypové louce, rozptylovou louku za hrobové místo považovat nelze, protože místo, kde budou lidské ostatky uloženy, není přesně určitelné, poněvadž tyto jsou volně rozptýleny.

36. K uložení uren na pohřebišti se využívá tzv. kolumbárium, což je nadzemní stavba s několika hrobovými místy určenými pro uložení uren.

37. Hrobové místo lze získat buď uzavřením nové smlouvy o nájmu hrobového místa, či přechodem nájemních práv (srov. komentář k § 25), nikoliv koupit či jinak převést. Hrobové místo tak zůstává vždy ve vlastnictví obce. Na rozdíl od hrobového zařízení, které je zpravidla ve vlastnictví nájemce hrobového místa.

38. Zákon o pohřbenictví v souvislosti s úpravou zrušení pohřebiště upravuje tzv. opuštěná hrobová místa, resp. opuštěná hrobová zařízení. Tento princip odpovídá koncepci nakládání s nalezenými věcmi v civilním právu (§ 1045 a násl. obč. zák.), k níž je úprava v zákoně o pohřbenictví v poměru speciality (bližší komentář k § 24).

K písm. f) a g)

39. Balzamace a konzervace jsou dvě formy provedení úpravy lidských pozůstatků, jež se liší svými důsledky (balzamace vede k zamezení rozvoje posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem, konzervace tento proces pouze zpomaluje).

40. Bližší provedení balzamace (konzervace) stanovuje česká technická norma ČSN EN 15 017 z dubna 2014, která nahradila normu stejného číselného označení vydanou v květnu 2006. Podle této normy je třeba, aby balzamace (a taktéž konzervace) byla prováděna prostřednictvím tepenného vstřikování vhodných konzervačních látek pod tlakem (např. balzamovací tekutiny) do tepenného systému nebo otevřených tepen, tak aby bylo dosaženo úplného naplnění tkání konzervačním roztokem, přičemž konzervační látky nesmí způsobovat nežádoucí změnu barvy nebo dehydrataci.

41. Na rozdíl od provozování pohřebiště je provádění balzamace a konzervace koncesovanou živností (příloha č. 3 živnostenského zákona), jejíž provozování je podmíněno souhlasem krajské hygienické stanice. Důvodem stanovené odlišné náročnosti na kvalifikovanost osob provádějících balzamaci a konzervaci je podle důvodové zprávy skutečnost, že z odborného hlediska není provozování pohřebišť ve srovnání s provozováním pohřebních služeb, krematorií, prováděním balzamaci a konzervací natolik náročné, aby

vyžadovalo zvláštní znalosti nebo dovednosti jako nezbytný výchozí kvalifikační předpoklad; jde spíše o zvláštní činnost manažerského typu.

K písm. h)

42. Úprava lidských pozůstatků před uložením do rakve je součástí důstojného zacházení s lidskými pozůstatky blíže vymezeného v § 4 zák. o pohřebnictví. Zákon formy úpravy lidských pozůstatků demonstrativně vymezuje a řadí mezi ně například umývání, holení, střihání, kosmetické úpravy, oblečení do šatů nebo rubáše a další.

K písm. i)

43. Konečnou rakví je rakev, v níž jsou lidské pozůstatky pohřbívány do hrobu nebo hrobky nebo zpopelňovány v krematoriu. Zákon o pohřebnictví výslovně stanoví pohřbívání v rakvích celodubových nebo z jiných tvrdých dřev, do kterých bude vložena spodní část zinkové vložky, nebo v rakvích kovových s nepropustným dnem [srov. § 19 odst. 2 písm. a) zák. o pohřebnictví] v případě pohřbívání do hrobky. Vymezení pojmu „konečná rakev“ má své opodstatnění zejména ve vztahu k úmrtí osoby trpící nebezpečnou nemocí (blíže komentář k § 4).

K písm. j)

44. V tomto ustanovení se vymezují údaje o totožnosti zemřelého. Jak k tomuto vymezení uvádí odborná literatura, „jméno a příjmení jsou individuální označení fyzické osoby, pod kterými je tato osoba zapsána v matrice nebo jiné veřejné listině, pod nimiž vystupuje v právních vztazích a která udávají její totožnost“ (Hendrych, 2009, s. 250). Podle § 3019 obč. zák. lze člověka zjistit zejména podle jména, bydliště a data narození, přičemž jménem fyzické osoby se podle § 77 obč. zák. rozumí osobní jméno a příjmení, popřípadě další jména a rodné příjmení, která jí podle zákona náležejí. Odkazovaným zákonem je § 61 a násl. zák. o matrikách, který pojem „jméno a příjmení“ (jejich užívání, příp. změny) upravuje konkrétněji.

45. Totožnost se zpravidla prokazuje občanským průkazem anebo jiným obdobným dokladem, který je veřejnou listinou (srov. § 4a odst. 1 zák. č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech). Některé právní předpisy umožňují i jiné způsoby prokázání totožnosti [srov. prokázání totožnosti dvěma svědky podle § 64 zák. č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)].

K písm. k)

46. Exhumací je třeba rozumět postup při vyjmutí lidských ostatků z hrobu nebo hrobky; naopak přesun lidských ostatků v hrobu či hrobce (např. při přípravě hrobu na uložení dalších lidských pozůstatků, úklidu hrobky apod.) nelze považovat za exhumaci, neboť nedochází k vyjmutí lidských ostatků z hrobu či hrobky.

47. Před uplynutím tlečí doby mohou být lidské ostatky exhumovány na žádost nájemce hrobového místa jen se souhlasem krajské hygienické stanice, nebo nařídí-li exhumaci v trestním řízení soudce nebo státní zástupce (srov. komentář k § 7 odst. 2).

48. V trestněprávním vymezení je exhumací třeba rozumět zvláštní druh ohledání upravený v trestním řádu (srov. § 113 a násl. tr. řádu), jehož účelem je provedení nebo

opakování soudní pitvy (srov. § 105 odst. 4 a § 115 odst. 1 tr. řádu). Exhumaci lze provést ve stadiu předcházejícím zahájení trestního stíhání [srov. § 158 odst. 3 písm. e) tr. řádu a § 160 odst. 1 tr. řádu], v přípravném řízení a v řízení před soudem. Nařízení exhumace je podle odborné literatury v trestním řízení realizováno formou příkazu jakožto rozhodnutí svého druhu (Šámal, 2013, s. 1646).

49. Podle odborné medicínské literatury rozumíme exhumací nařízené nebo úředně povolené vyzdvižení (vykopání) těla pohřbené osoby ze země nebo z hrobky před uplynutím tlečí doby. Po roce po pohřbení je nutné zvážít, za jakým účelem se má exhumace provádět a zda tohoto účelu může být vzhledem k očekávané posmrtné dekompozici těla dosaženo (Dvořák a kol., 1999, s. 31–41).

50. Odborná literatura uvádí, že exhumaci na žádost nájemce hrobového místa zpravidla nelze provést do dvou let od pohřbení, pokud zemřelý zemřel na nebezpečnou nemoc, tedy mor, cholera, asijskou cholera, žlutou zimnici, pravé neštovice, epidemickou skvrnivku, hemoragickou horečku typu Lassa, Marburg a Ebola nebo další infekční onemocnění vyvolaná jinými vysoce rizikovými agens a jejich toxiny [blíže komentář k § 4 odst. 1 písm. a)] (Tesař, 1976, s. 43). Taktéž poukazuje na osm možných infekcí s možným rizikem nákazy při exhumaci – antrax, pravé neštovice, tetanus, Aeolova choroba, akantaméboza, cysticerkóza a askarióza a trichurióza (Kolářová a Adámková, 2011, s. 170–174).

51. Náklady na exhumaci hradí ten, kdo o ni požádal, tedy v případě, že vydá příkaz k exhumaci státní zástupce nebo předseda senátu, hradí exhumaci příslušné státní zastupitelství nebo soud; v případě provedení exhumace na žádost nájemce hrobového místa hradí všechny náklady spojené s exhumací tento nájemce.

52. Povinností provozovatele pohřebiště je zajistit při exhumaci provoz na pohřebišti tak, aby nebyl narušen veřejný pořádek a aby byl vyloučen přenos možné nákazy. Pokud jsou lidské ostatky uloženy v hrobce, není třeba k jejich přemístění, nemá-li být rakev otevřena, souhlasu krajské hygienické stanice (srov. Varvařovský, Gregorová, Hanák a Bělohradová, 2013, s. 20).

Z judikatury:

1. Dovolací soud také podotýká, že už podle § 285 obecného zákoníku občanského z roku 1811, který stanovil, že všechno, co jest od osoby rozdílné a slouží k užívání lidí, sluje věc v právním smyslu, nepovažovalo se mrtvé lidské tělo za věc. K tomu uvádí str. 7 Komentáře k československému zákoníku občanskému, vydaného Právníckým knihkupectvím a nakladatelstvím V. Linhart Praha 1935, že „lidské tělo ani jako mrtvola není věcí, pokud v něm sluší spatřovati tělo určité zemřelé osoby (potud je dáno i dědicům osobnostní právo). Jakmile tomu tak není, jest i mrtvola věcí (např. mrtvolky z dávných dob jako mumie nebo prehistorické nálezy)“. Z toho vyplývá, že nakládání s lidskými ostatky nemůže být předmětem závazkového vztahu. Od tohoto výkladu pojmu „věc“ není třeba se ani dnes odchylovat, když platný obč. zák. v § 118 pojem věci nedefinuje a výslovně upravuje jen ochranu osobnostních práv fyzické osoby po její smrti tak, že v § 14 stanoví, že po smrti fyzické osoby přísluší právo uplatňovat právo na ochranu její osobnosti manželu a dětem, a není-li jich, jejím rodičům. (NS 22 Cdo 2773/2004)
2. Je jistě správně, že podle původního a i dnes ještě platného nejužšího významu slova „mrtvola“ – zvláště užívá-li se slovo to samo o sobě bez jakékoliv souvislosti – rozumí se jím mrtvé tělo člověka, pokud nesetlené (zcela) zachovává ještě formy živého těla. Naproti tomu nelze však přehlédnouti, že hřbitovy určeny jsou zajisté k přijímání mrtvol v mnohem širším smyslu. Účelem hřbitovů

jako veřejných ústavů je, aby přijímaly do země pozůstatky lidských těl vůbec bez rozdílu, v jakém stadiu setlení se mrtvé tělo osoby, která snad již před delší dobou zemřela, nachází. Pohřbením se má právě setlení mrtvolvy přivodit, a bylo by proto přímo protimyslným zapovídati uložení mrtvolvy na hřbitově proto, že tlecí proces již započal nebo silně pokročil. To platí zvláště o různých případech neštěstí, kde mrtvé tělo nešťastníka (nebo zavražděného) teprve po letech po nastavší smrti je nalezeno ve stavu úplné setlelosti a nikdo přec nebude moci pochybovat, že hřbitov je určen k uložení i takových pozůstatků úplně setlelých lidských těl. I zbytky člověka ve způsobu popela, který přišel o život při neštěstí požáru, jsou zbytky lidského těla a jsou zajisté způsobitelnými k uložení na hřbitovech. Nejvyšší správní soud došel proto k názoru, že, užívá-li zákon č. 96/1925 Sb., který přec musil mít před očima právní stav vytvořený již zákonem č. 464/1921 Sb., pojmu „uložení mrtvolvy“ (odst. 2) nebo „pohřbení zemřelého“ (odst. 1), rozumí tím nepochybně uložení zbytků lidského těla bez rozdílu, v jakém stavu setlení je mrtvé tělo, t. j. při popelu uložení těch pozůstatků mrtvého lidského těla, které tu ještě jsou v okamžiku, kdy má dojít k pohřbení. Ostatně vyplývá také z materiálu k zákonu č. 96/1925 Sb., uvedených již v nálezu A 12.570/36, že pod zmíněnými výrazy byly myšleny rovněž popelové zbytky, jež zůstaly po spálení mrtvolvy v krematoriu. (NSS 1000/38, Bohuslav A 904/1942)

Související ustanovení:

§ 3 – neveřejná pohřebiště, § 4 – další formy zacházení a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky, § 5 – pohřbívací povinnost obce (povinnost sjednat pohřbení), § 7 – povinnosti a oprávnění provozovatele pohřební služby, § 19 – řád veřejného pohřebiště, § 20 – povinnosti provozovatele veřejného pohřebiště, § 24 – zrušení veřejného pohřebiště, § 25 – užívání hrobového místa

Související předpisy:

§ 359 tr. zákoníku, – § 105, § 113, § 115, § 158, § 160 tr. řádu, – § 77, § 112–114, § 489, § 493, § 498, § 506, § 1045, § 3019, § 3056 obč. zák., – § 120 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, – § 80 stavebního zákona, – § 2 zák. č. 449/2001 Sb., o myslivosti, – živnostenský zákon, – § 61 a násl. zák. o matrikách, – § 4a odst. 1 zák. č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, – § 64 zák. č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), – § 3 zák. o odpadech, – § 82, § 91 zák. o zdrav. službách, – § 47 zák. č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění ke dni 1. 5. 2006, – § 4 vyhlášky č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky, ve znění do 31. 3. 2014, – § 8, § 13, § 19 vyhlášky č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví, ve znění do 1. 1. 2002

Z literatury:

- ADÁMKOVÁ, Václava a Libuše KOLÁŘOVÁ. Imunologické faktory. In STEJSKAL, David a kol. *Pohřbívání a hřbitovy*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 167–174.
- BEZOUŠKA, Petr a Lucie PIECHOWICZOVÁ. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. 375 s. Právo (ANAG).
- ČSN EN 15 017. *Pohřební služby – požadavky*. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2014.
- DVOŘÁK, Miroslav, Pavel KUBIŠTA, Svatopluk LOYKA a František VOREL, JUN. Prohlídka a pitva zemřelých z aspektu soudního lékaře: Exhumace. In VOREL, JUN., František a kol. *Soudní lékařství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 31–41.
- HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník: teorie veřejné správy*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxii. 1459 s. Beckovy odborné slovníky.
- KOTRLÝ, Tomáš. *Pohřebnictví: právní zajištění piety a důstojnosti lidských pozůstatků a ostatků*. Praha: Linde, 2013. 308 s. Praktická příručka (Linde).
- MÜLLER, Zdeněk. Hřbitovní právo. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. 1997, č. 6.

Stanovisko odboru stavebního řádu MMR ze dne 12. 6. 2006, č. j. 20365/06-62/K-383/06.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, xxii. 1898 s. Velké komentáře.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, xvi. 1450 s. Velké komentáře.

TESAŘ, Jaromír. *Soudní lékařství*. 2. doplněné a přepracované vyd. Praha: Avicenum, 1976. 660 s.

VARVAŘOVSKÝ, Pavel, Jana GREGOROVÁ, Marek HANÁK a Jitka BĚLOHRADOVÁ. *Pohřebnictví*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv ve spolupráci s Wolters Kluwer ČR, 2013. 67 s. Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv).

Vsyp: Český způsob ukládání popela. *Funeral Quartal*. Praha: B2B Magazin, 2011, roč. 2, č. 3–4.

§ 3

Neveřejná pohřebiště

(1) Účelová zařízení určená výlučně pro uložení lidských pozůstatků nebo zpopelněných lidských ostatků členů řeholních řádů nebo kongregací a prostory zřízené přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona pro uložení lidských pozůstatků nebo zpopelněných lidských ostatků členů uzavřených, zejména příbuzenských společenství, se považují za neveřejná pohřebiště.

(2) Za neveřejná pohřebiště se rovněž považují účelová zařízení určená výlučně pro uložení lidských pozůstatků příslušníků registrovaných církví nebo náboženských společností,³⁾ jejichž vnitřní předpisy a obřady neumožňují ukládání lidských pozůstatků nebo zpopelněných lidských ostatků na veřejném pohřebišti. Tuto skutečnost jsou registrované církve a náboženské společnosti před zřízením nového neveřejného pohřebiště povinny prokázat krajskému úřadu, v jehož obvodu hodlají neveřejné pohřebiště zřídit, předložit mu řád neveřejného pohřebiště, upravující zejména způsob pohřbívání, a vyžádat si jeho stanovisko. Stanovisko krajského úřadu je jedním z podkladů pro vydání příslušného územního rozhodnutí.

(3) Provozování neveřejného pohřebiště nesmí ohrozit veřejné zdraví a podléhá státnímu zdravotnímu dozoru.⁴⁾ Pro provozování neveřejných pohřebišť platí obdobně § 22 odst. 1 až 5, s výjimkou odstavce 1 písm. c), a § 23 odst. 1 a 2.

³⁾ Zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. Zákon č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností.

⁴⁾ § 84 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.

K § 3

1. Ustanovení § 3 zák. o pohřebnictví představuje výjimku ze zákazu pohřbívání lidských pozůstatků do hrobu nebo hrobky mimo veřejná pohřebiště. Komentované ustanovení upravuje souhrnně problematiku pohřbívání členů církevních (příbuzenských) společenství a pod jeden pojem „neveřejná pohřebiště“ shrnuje jak účelová zařízení a prostory zřízené pro potřeby církevních či příbuzenských společenství přede dnem účinnosti zákona o pohřebnictví, tak účelová zařízení pro potřeby církevních nebo náboženských společností po nabytí jeho účinnosti.

K odst. 1

2. Odstavec 1 reaguje na historickou tradici v podobě zřizování a správy vlastních pohřebišť v církevním životě (zpravidla kostelních krypt či hrobů v klášterních areálech) a životě významných příbuzenských společenství (šlechtické rody). Právo církví a náboženských společností zřizovat a spravovat vlastní hřbitovy respektoval i již zmíněný zákon č. 68/1870 ř. z., jenž se týče organizace veřejné služby zdravotní. Tato tradice však byla přerušena v období po roce 1948 v souvislosti se změnou politického zřízení a vnímání společenských vztahů.

3. S účinností k 1. listopadu 1949 nabyl účinnosti zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, který v § 10 stanovil, že stát dozírá na majetek církví a náboženských společností, a v § 14 zrušil předpisy upravující právní poměry církví a náboženských společností. Za účelem státního dozoru nad církevním majetkem byl zákonem č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní, zřízen Státní úřad pro věci církevní, přičemž do jeho působnosti náležela nejenom správa církevního majetku, ale i správa všech církevních záležitostí vůbec včetně normotvorné činnosti (vládní nařízení č. 228/1949 Sb., o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní).

4. Následně byla správa církevních hřbitovů v souvislosti s vydáním nařízení ministra zdravotnictví č. 8/1955 Sb., o pohřebnictví, svěřena místním národním výborům a na základě uvedeného nařízení vydal Státní úřad pro věci církevní a tehdejší Ministerstvo místního hospodářství společnou směrnicí o převedení konfesních pohřebišť do správy místních národních výborů. Podle této směrnice se převáděla všechna pohřebiště, která byla dosud ve vlastnictví a správě organizací církví a náboženských společností, do správy toho místního národního výboru, v jehož obvodu ležela, s výjimkou konfesních pohřebišť náboženské obce židovské a kolumbárií, která byla součástí bohoslužebných budov. Mimo tuto výjimku se převáděla všechna pohřebiště, tedy i hřbitovy, na kterých se již nepochovávalo, ovšem výslovně bylo uvedeno, že „dnem převzetí dochází jen k přechodu správy, vlastnické právo zůstává zachováno“ (Müller, 1997, s. 302).

5. Ustanovení § 3 odst. 1 zák. o pohřebnictví tak zahrnuje pohřebiště církevní a pohřebiště soukromá zřízená před účinností zákona o pohřebnictví do jeho právního rámce, čímž jim vytváří určitý právní statut, možnost zřizování takových pohřebišť v současnosti ovšem významným způsobem omezuje.

K odst. 2

6. Zřízení neveřejného pohřebiště v souladu s tímto zákonem je možné pouze pro potřeby registrovaných církví či náboženských společností, které zároveň osvědčí, že jejich vnitřní předpisy a obřady neumožňují ukládání lidských pozůstatků nebo zpopelněných lidských ostatků na veřejném pohřebišti.

7. Nejprve se v krátkosti zaměříme na pojem „církev a náboženská společnost“ a jejich registraci.

8. Církví a náboženskou společností se podle § 3 písm. a) zák. č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, rozumí dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány,

vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně, nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování, duchovní služby a případně obecně prospěšné činnosti.

9. Vznikat a působit mohou v České republice jen církve, jejichž činnost není v rozporu s právními předpisy a jejichž učení nebo činnost neohrožují práva, svobody a rovnoprávnost občanů a jejich sdružení včetně jiných církví, neohrožují demokratické základy státu, jeho suverenitu, nezávislost a územní celistvost a současně nejsou v rozporu s dalšími hodnotami uvedenými v zákoně č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech) (Hendrych, 2009, s. 54).

10. Církve se stávají právnickou osobou registrací, kterou provádí Ministerstvo kultury ČR. Jak potvrzuje odborná literatura, na registraci není vázán vznik církví a náboženských společností jako sdružení vykonávajících své náboženské působení. Registrace však má právotvorný (konstitutivní) charakter pro určení postavení církví a náboženských společností jako právnických osob podle českého právního řádu (Švestka a Stuna, 2001, s. 576). Prostřednictvím registrace dochází ke zveřejnění informací nezbytných pro účely soukromoprávních majetkových vztahů a jejich subjektů. V České republice je v současnosti registrováno 21 církví (seznam je přílohou zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů).

11. Jestliže je církev (náboženská společnost) řádně registrována Ministerstvem kultury ČR, je pro možnost zřízení neveřejného pohřebiště povinna osvědčit, že její vnitřní předpisy a obřady neumožňují pohřbívání lidských pozůstatků nebo zpopelněných lidských ostatků na veřejném pohřebišti. Tuto skutečnost je třeba prokázat krajskému úřadu, v jehož obvodu církev (náboženská společnost) hodlá neveřejné pohřebiště zřídit. Zároveň je povinna předložit řád neveřejného pohřebiště, upravující zejména způsob pohřbívání, a vyžádat si jeho stanovisko, které je jedním z podkladů pro vydání příslušného územního rozhodnutí. Podle § 86 odst. 2 stavebního zákona zmíněné stanovisko žadatel připojí k žádosti o vydání územního rozhodnutí.

12. Komentované ustanovení vylučuje, aby v souladu s tímto zákonem bylo neveřejné pohřebiště zřízeno jinou než registrovanou církví (náboženskou společností), taktéž vylučuje zřizování soukromých pohřebišť. Skutečnost, že vyloučení možnosti zřídit soukromé neveřejné pohřebiště je způsobilé zasáhnout do práva na respektování rodinného a soukromého života garantovaného Úmluvou uvedla v rozsudku Státní rada Francouzské republiky ve věci Rémy X. a další ze dne 6. 1. 2006. V tomto případě šlo o uložení mrtvého těla do speciálního mrazicího boxu v rodinné kryptě soukromého zámečku mimo určené pohřebiště (srov. Kotrlý, 2013, s. 187).

K odst. 3

13. Jak již bylo uvedeno, možnost zřízení neveřejného pohřebiště je výjimkou z principu pohřbívání pouze v rámci veřejných pohřebišť. Neveřejné pohřebiště přesto není zcela vyňato z pravidel pohřbívání a kompetencí orgánů státní správy vztahujících se k veřejným pohřebišťům. Provozování neveřejného pohřebiště nesmí ohrozit veřejné

zdraví (srov. komentář k § 4). Jak je v komentovaném ustanovení uvedeno, podléhá i provozování veřejného pohřebiště státnímu zdravotnímu doзору, který podle § 84 odst. 4 zák. o ochraně veř. zdraví provádí krajská hygienická stanice (srov. Jemelka, Vetešník a Libosvár, 2014, s. 8). Provozování neveřejného pohřebiště se taktéž musí přiměřeně řídit podmínkami pro pohřbívání lidských pozůstatků a jejich exhumaci (s výslovnou výjimkou z povinnosti dodržování boční vzdálenosti mezi jednotlivými hroby, která tak může být menší než 0,3 m). Na neveřejném pohřebišti je taktéž příslušný orgán státní správy oprávněn uložit zákaz pohřbívání. K podmínkám provozování pohřebiště odkazujeme na komentář k § 22 a 23.

Související ustanovení:

§ 4 – další formy zacházení a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky, § 22 – ukládání lidských pozůstatků a jejich exhumace, § 23 – zákaz pohřbívání

Související předpisy:

Úmluva, – § 3 písm. a) zák. č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, – § 84 odst. 4 zák. o ochraně veř. zdraví, – § 86 odst. 2 stavebního zákona, – zák. č. 68/1870 ř. z., jenž se týče organizace veřejné služby zdravotní, – § 10, § 14 zák. č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, – zák. č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní, – nařízení ministra zdravotnictví č. 8/1955 Sb., o pohřebnictví

Z literatury:

HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník: teorie veřejné správy*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxii. 1459 s. Beckovy odborné slovníky.

JEMELKA, Luboš, Pavel VETEŠNÍK a Ondřej LIBOSVÁR. *Kontrolní řád. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014.

KOTRLÝ, Tomáš. *Pohřebnictví: právní zajištění piety a důstojnosti lidských pozůstatků a ostatků*. Praha: Linde, 2013. 308 s. Praktická příručka.

MÜLLER, Zdeněk. Hřbitovní právo. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 1997, č. 6, s. 302–304.

ŠVESTKA, Jiří a Stanislav STUNA. Několik úvah nad postavením církví a náboženských společností v českém právním řádu. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2001, č. 12, s. 576–579.

§ 4

(Další formy zacházení a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky)

(1) S lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky musí být zacházeno důstojně a tak, aby nedošlo k ohrožení veřejného zdraví nebo veřejného pořádku; z těchto důvodů je zakázáno

a) upravovat, konzervovat nebo balzamovat lidské pozůstatky osoby, která v době úmrtí byla nakažena morem, cholera, žlutou zimnicí, pravými neštovicemi, skvrnivkou a hemoragickou horečkou typu Lassa, Marburg a Ebola, nebo dalšími infekčními onemocněními, vyvolanými jinými vysoce rizikovými biologickými agens a jejich toxiny; tato infekční onemocnění stanoví příslušný orgán ochrany veřejného zdraví^{4a)} (dále jen „nebezpečná nemoc“) nebo které jsou ve stavu

pokročilého rozkladu; lidské pozůstatky osoby, která v době úmrtí trpěla nebezpečnou nemocí, smí být uloženy pouze do konečné rakve,

- b) ukládat a vystavovat konzervované nebo balzamované lidské pozůstatky před pohřbením v rozporu s podmínkami stanovenými osobou, která konzervaci nebo balzamací prováděla,
- c) vystavovat lidské pozůstatky před pohřbením, s výjimkou nekonzervovaného mrtvého lidského těla, které může být vystaveno v otevřené rakvi do 1 týdne od úmrtí, a s výjimkou konzervovaného mrtvého lidského těla, které může být vystaveno v otevřené rakvi i po uplynutí 1 týdne od úmrtí,
- d) odstraňovat z lidských pozůstatků nesnímatelné náhrady,
- e) nakládat s lidskými pozůstatky, které jsou kontaminovány radionuklidy, v rozporu s pokyny Státního úřadu pro jadernou bezpečnost,
- f) provést pohřbení jiným způsobem než uvedeným v § 2 písm. c),
- g) přepravovat lidské pozůstatky v rozporu s požadavky stanovenými v § 9, a
- h) zacházet s lidskými pozůstatky nebo lidskými ostatky způsobem dotýkajícím se důstojnosti zemřelého nebo mravního citění pozůstalých a veřejnosti.

(2) Při úmrtí na námořním plavidle se musí zacházet s lidskými pozůstatky důstojně; postup při úmrtí se řídí zvláštním právním předpisem.⁵⁾

(3) Poskytovatel zdravotních služeb nebo ústav sociální péče, kteří

- a) mají zřízeno oddělení patologie (prosektura) nebo oddělení soudního lékařství, musí předat lidské pozůstatky provozovateli pohřební služby nebo jiné osobě zajišťující pohřbení nebo balzamací či konzervaci v souladu s tímto zákonem, umyté, a byla-li provedena pitva, zašité po jejím dokončení, bezplatně zajistit pro tyto osoby možnost úpravy lidských pozůstatků ve vhodné místnosti a umožnit jim nezbytnou hygienickou očistu,
- b) nemají zřízeno oddělení patologie (prosektura) nebo oddělení soudního lékařství, musí bezplatně zajistit provozovateli pohřební služby nebo jiné osobě zajišťující pohřbení nebo balzamací či konzervaci v souladu s tímto zákonem, možnost úpravy lidských pozůstatků ve vhodné místnosti a umožnit jim nezbytnou hygienickou očistu.

(4) Jestliže došlo k úmrtí ve zdravotnickém zařízení nebo v ústavu sociální péče, hradí tento poskytovatel zdravotních služeb nebo ústav sociální péče po dobu 48 hodin od úmrtí náklady spojené s uložením lidských pozůstatků; byla-li provedena pitva, počítá se lhůta 48 hodin od provedení pitvy. Náklady spojené s uložením lidských pozůstatků ve zdravotnickém zařízení nebo ústavu sociální péče po uplynutí 48 hodin od úmrtí nebo pitvy a s jejich převozem nebo s jejich uložením po uplynutí této doby u jiného subjektu hradí ten, kdo sjedná pohřbení podle § 5 odst. 1. Pokud poskytovatel zdravotních služeb nebo ústav sociální péče po uplynutí 48 hodin od úmrtí nemůže sám zajistit další uložení lidských pozůstatků, zajistí jejich uložení u jiné osoby; přitom jsou povinny počínat si tak, aby náklady spojené s převozem a uložením do doby pohřbení byly co nejnižší. Obec může obecně závaznou vyhláškou upravit způsob a podmínky převozu a přechodného uložení zemřelých.

^{4a)} § 80 odst. 1 písm. j) zákona č. 258/2000 Sb., ve znění zákona č. 274/2003 Sb.

⁵⁾ § 40 zákona č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě.

K odst. 1

1. Komentované ustanovení obsahuje základní zásady zacházení s lidskými pozůstatky a lidskými ostatky, kterými jsou důstojnost, ochrana veřejného zdraví a veřejného pořádku, přičemž v odstavci 1 jsou vyjmenována jednání, která uvedeným zásadám odporují, resp. je narušují.

2. Důstojnost a nárok na její zachování je právem zařazeným mezi základní lidská práva akcentovaná v čl. 10 Listiny a v občanskoprávní rovině chráněná občanským zákoníkem (srov. § 3 a § 81 obč. zák.). Zákon o pohřebnictví pak logicky klade důraz na zachování důstojnosti při zacházení s lidskými pozůstatky a lidskými ostatky. Za důstojné zacházení s lidskými pozůstatky a lidskými ostatky lze podle důvodové zprávy považovat takové jednání, které by v souladu s všeobecně přijímanými etickými pravidly nepřivodilo újmu ani živé osobě (vyjma nezbytných zdravotně-hygienických opatření). Za narušení této důstojnosti lze podle našeho názoru například považovat i odstraňování nesnímatelných náhrad.

3. Porušení zásady důstojného zacházení s lidskými pozůstatky a lidskými ostatky se dotýká nejenom osobnostních práv zemřelého (jejichž respektování se podle § 82 odst. 2 obč. zák. mohou domáhat osoby blízké), ale může zasahovat i do soukromí nejbližších pozůstalých (srov. NS sp. zn. 30 Cdo 3361/2007 a NS sp. zn. 30 Cdo 2782/2007).

4. Druhou zásadou je zásada ochrany veřejného zdraví. Základním právním předpisem v této oblasti je zákon o ochraně veřejného zdraví. Z důvodové zprávy k zákonu o ochraně veřejného zdraví lze vyčíst, že veřejným zdravím se rozumí zdraví populace a jejich skupin, přičemž tuto definici přejímá i odborná literatura (srov. Hendrych, 2009, s. 1015). Stejně jako právo na důstojnost je i právo na ochranu zdraví zakotveno v Listině (čl. 31) a v jeho rámci je třeba rozumět nejenom právo na ochranu zdraví jednotlivce, ale i právo na ochranu veřejného zdraví, tj. zdraví populace. Podle § 2 zák. o ochraně veř. zdraví se ochranou veřejného zdraví rozumí souhrn činností a opatření k vytváření a ochraně zdravých životních a pracovních podmínek a zabránění šíření infekčních a hromadně se vyskytujících onemocnění, ohrožení zdraví v souvislosti s vykonávanou prací, vzniku nemocí souvisejících s prací a jiných významných poruch zdraví a dozoru nad jejich zachováním. Ohrožením veřejného zdraví pak je stav, při kterém jsou obyvatelstvo nebo jeho skupiny vystaveny nebezpečí, z něhož míra zátěže rizikovými faktory přírodních, životních nebo pracovních podmínek překračuje obecně přijatelnou úroveň a představuje významné riziko poškození zdraví.

5. Nejzásadnějším způsobem se ochrana veřejného zdraví projevuje v písmeni a) komentovaného ustanovení, které upravuje podmínky zacházení s lidskými pozůstatky osoby, která v době úmrtí byla nakažena nebezpečnou nemocí.

6. Třetí uvedenou zásadou zacházení s lidskými pozůstatky a lidskými ostatky je zásada ochrany veřejného pořádku. Veřejný pořádek představuje právním předpisem neurčený pojem, který odborná literatura vymezuje jako „souhrn pravidel nebo zásad chování na veřejnosti“ (Hendrych, 2009, s. 1020). Jak k vymezení těchto pravidel uvádí odborná literatura: „Tato pravidla nemusí být výslovně formulována v právních normách, a nelze je proto obecně vyjádřit, nebo jsou v právních normách výslovně obsažena, jakož i v normách mimoprávních (morálních a společenských), jejich dodržování a zachovávání je však podle obecného přesvědčení, zvyklostí a mínění převažující většiny lidí v určité

společnosti podmínkou spořádaného a poklidného soužití lidí s ohledem na konkrétní čas a místo.“ (Jemelka a Vetešník, 2013, s. 264).

7. Důležitost výše uvedených zásad jistě dokládá rozpačité přijetí slavné výstavy Bodies uskutečněné v roce 2007 českou odbornou veřejností, neboť je nevyřešenou otázkou, zda mrtvá lidská těla byla použita pro potřeby lékařské vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům, tedy je nelze označit za lidské pozůstatky, a pokud se o lidské pozůstatky jedná, zda stylizace mrtvých lidských těl do různých pozic, sportovní postoje nevyjímaje, je v souladu se zásadou zachování důstojnosti při zacházení s lidskými pozůstatky.

K písm. a)

8. Úprava, konzervování a balzamace lidských pozůstatků [srov. § 2 písm. f) a g) zák. o pohřbivnictví] je tímto ustanovením vyloučena ve dvou typech případů. Prvním případem je situace, kdy se jedná o lidské pozůstatky osoby, která byla v době úmrtí nakažena nebezpečnou nemocí (k vymezení pojmu „nebezpečná nemoc“ viz níže). V tomto případě je navíc povoleno lidské pozůstatky ukládat pouze do konečné rakve. Druhou situací je situace, kdy se jedná o lidské pozůstatky, které jsou ve stavu pokročilého rozkladu. Důvodem ke zpřísnění podmínek zacházení s určitými lidskými pozůstatky je vedle nedůstojného zacházení s lidskými pozůstatky riziko přímého ohrožení veřejného zdraví.

9. V komentovaném ustanovení zavedená legislativní zkratka „nebezpečná nemoc“ vytváří souhrnný pojem pro mor, cholera, žlutou zimnici, pravé neštovice, skvrnivku a hemoragickou horečku typu Lassa, Marburg a Ebola. S účinností ke dni 1. 10. 2004 byl v souvislosti s novelizací § 80 zák. o ochraně veř. zdraví pojem „nebezpečná nemoc“ rozšířen, a to o infekční onemocnění stanovená Ministerstvem zdravotnictví ČR (příslušným orgánem ochrany veřejného zdraví) jako onemocnění vyvolaná jinými vysoce rizikovými biologickými agens a jejich toxiny. Vysoce rizikové biologické agens a jejich toxiny jsou látky zásadním způsobem nebezpečné pro organismus, s nimiž lze nakládat jen na základě povolení vydaného Státním úřadem pro jadernou bezpečnost [§ 6 zák. č. 281/2002 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o změně živnostenského zákona].

K písm. b)

10. Pojem „konzervace a balzamace lidských pozůstatků“ je vymezen v § 2 zák. o pohřbivnictví, podmínky provádění konzervace a balzamace jsou pak uvedeny v § 10 a § 11 zák. o pohřbivnictví. Podmínky uložení a vystavení konzervovaných nebo balzamovaných lidských pozůstatků před jejich pohřbením stanovuje osoba, která prováděla konzervaci nebo balzamací (blíže komentář k § 10 a § 11).

11. Podmínkami stanovenými pro ukládání a vystavování konzervovaných nebo balzamovaných lidských pozůstatků se pak rozumí především časový úsek, po který mohou být balzamované nebo konzervované lidské pozůstatky vystaveny, teplota okolního prostředí, prostory určené pro vystavení (a to zejména s ohledem na hygienické podmínky) a případné další specifické podmínky, které zajistí dodržení základních zásad zacházení s lidskými pozůstatky a současně takovým způsobem, aby byla zachována důstojnost zemřelého a bylo zachováno mravní cítění pozůstalých a veřejnosti, neboť vystavením se rozumí zpřístupnění mrtvého lidského těla veřejnosti (např. pozůstalým).